

ZDRAVLJE I SIGURNOST NA RADU

Poboljšanje zdravlja i sigurnosti na radu važno je pitanje za EU od 80-ih godina prošloga stoljeća. Zakonodavstvom na europskoj razini postavljeni su minimalni standardi zaštite radnika, a istovremeno se državama članicama omogućuje da zadrže ili uvedu strože mjere. Zdravlje i sigurnost na radu ključna su sastavnica Akcijskog plana za provedbu europskog stupa socijalnih prava.

PRAVNA OSNOVA

Članci 91., 114., 115., 151., 153. i 352. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU).

CILJEVI

Na temelju članka 153. UFEU-a EU može donositi zakonodavstvo (direktive) o zdravlju i sigurnosti na radu kako bi se poduprle i dopunile aktivnosti država članica. Zakonodavstvom na razini EU-a utvrđeni su minimalni zahtjevi, a istovremeno se državama članicama omogućuje da uvedu viši stupanj zaštite na nacionalnoj razini ako to žele. Ugovorom je također propisano da se donesenim direktivama ne smiju nametati upravna, financijska ili pravna ograničenja kojima bi se otežavalo osnivanje i razvoj malih i srednjih poduzeća (MSP-ova).

POSTIGNUĆA

A. Institucionalni razvoj

Pod okriljem Europske zajednice za ugljen i čelik provodili su se razni istraživački programi u području sigurnosti na radu i zaštite zdravlja. Po osnivanju Europske ekonomske zajednice 1957. postalo je očito da je potrebno primijeniti globalni pristup tom pitanju. Savjetodavni odbor za sigurnost, higijenu i zaštitu zdravlja na radu osnovan je 1974. kako bi pomagao Komisiji. Minimalni zahtjevi u pogledu sigurnosti na radu i zaštite zdravlja bili su potrebni kako bi se dovršilo jedinstveno tržište EU-a te je donesen niz direktiva, među ostalim o metalnom olovu, azbestu i buci.

1. Jedinstveni europski akt

Donošenjem Jedinstvenog europskog akta 1987. tema zdravlja i sigurnosti na radu prvi se put uvodi u Ugovor o EEZ-u u članku kojim se utvrđuju minimalni uvjeti i kojim se Vijeću omogućuje da donosi direktive o zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu kvalificiranom većinom. Ciljevi su bili: poboljšati zdravlje radnika i njihovu sigurnost na radu, uskladiti uvjete u radnom okružju, spriječiti socijalni damping i spriječiti preseljenje trgovačkih društava na područja s nižom razinom zaštite kako bi povećala svoju konkurentnost.

2. Ugovor iz Amsterdama (1997.)

Uvođenjem glave o zapošljavanju i Socijalnog sporazuma u Ugovor iz Amsterdama istaknuta je važnost pitanja povezanih sa zapošljavanjem. Prvi put su i Parlament

i Vijeće postupkom suodlučivanja donijeli direktive kojima se određuju minimalni uvjeti u području zaštite zdravlja i sigurnosti na radu te radnih uvjeta.

3. Doprinos Ugovora iz Lisabona (2007.)

Ugovor iz Lisabona sadrži „socijalnu klauzulu” u skladu s kojom se u okviru politika EU-a moraju uzeti u obzir socijalni zahtjevi. Nakon stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona [Povelja Europske unije o temeljnim pravima](#) postala je pravno obvezujuća za države članice pri primjeni prava EU-a.

4. Europski stup socijalnih prava (2017.)

U [europskom stupu socijalnih prava](#) utvrđuje se 20 prava i načela, uključujući pravo iz članka 31. Povelje Europske unije o temeljnim pravima na radne uvjete kojima se čuvaju zdravlje, sigurnost i dostojanstvo radnika. U skladu s desetim načelom europskog stupa socijalnih prava radnici imaju pravo na visoku razinu zaštite zdravlja i sigurnosti na radu te na radno okruženje koje je prilagođeno njihovim profesionalnim potrebama i koje će im omogućiti da što dulje sudjeluju na tržištu rada. Iako sam po sebi nije pravno obvezujuć, europski stup socijalnih prava čini paket zakonodavnih i ostalih mjera mekog prava kojim se nastoji potaknuti konvergencija u EU-u.

B. Ključni događaji

1. Okvirna direktiva 89/391/EEZ i pojedinačne direktive:

Ključan događaj bilo je donošenje [Okvirne direktive 89/391/EEZ](#), koja je bila posebno usmjerena na kulturu prevencije. Ona je temelj za 25 pojedinačnih direktiva u raznim područjima i za [Uredbu Vijeća \(EZ\) br. 2062/94](#) o osnivanju Europske agencije za sigurnost i zdravlje na radu.

Pojedinačne direktive obuhvaćaju:

- sigurnosne i zdravstvene uvjete na radnom mjestu (89/654/EEZ) i postavljanje sigurnosnih znakova i/ili znakova za zaštitu zdravlja na radu (92/58/EEZ);
- upotrebu radne opreme (89/655/EEZ izmijenjena Direktivom 2001/45/EZ i Direktivom 2009/104/EZ); upotrebu osobne zaštitne opreme (89/656/EEZ) te opreme za rad sa zaslonima (90/270/EEZ) i ručno prenošenje tereta (90/269/EEZ);
- sektore: privremena ili pokretna gradilišta (92/57/EEZ); industriju vađenja minerala (bušenjem) (92/91/EEZ; 92/104/EEZ) i ribarska plovila (93/103/EZ);
- skupine: radnice trudnice (92/85/EEZ) i zaštitu mladih na radu (94/33/EZ);
- agense: zaštitu radnika od rizika zbog izloženosti karcinogenim ili mutagenim tvarima na radu (2004/37/EZ), kemijskim sredstvima na radu (98/24/EZ kako je izmijenjena Direktivom 2000/39/EZ i Direktivom 2009/161/EU), azbestu na radu (2009/148/EZ kako je izmijenjena Direktivom (EU) 2023/2668) i biološkim agensima na radu (2000/54/EZ); zaštitu od ionizirajućeg zračenja (Direktiva 2013/59/Euratom); zaštitu radnika potencijalno izloženih riziku od eksplozivnih atmosfera (99/92/EZ); izloženost radnika rizicima koji potječu od fizikalnih agensa (vibracija) (2002/44/EZ), buke (2003/10/EZ), elektromagnetskih polja (2004/40/EZ izmijenjena Direktivom 2013/35/EU) i umjetnog optičkog zračenja (2006/25/EZ);

- tvari: usklađivanje nekoliko direktiva o razvrstavanju, označivanju i pakiranju tvari i smjesa (Direktiva 2014/27/EU).

Razvoj zakonodavstva o sigurnosti i zdravlju na radnom mjestu može se potaknuti i sporazumima socijalnih partnera koji se zaključuju u okviru socijalnog dijaloga (2.3.7.).

2. Nedavne i tekuće inicijative

Ažuriranje [Direktive 2004/37/EZ](#) o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti karcinogenim ili mutagenim tvarima na radu trajan je proces koji će se nastaviti u budućnosti. Prva skupina od 13 tvari bila je obuhvaćena [prijedlogom iz svibnja 2016.](#) koji je usvojen u prosincu 2017. ([Direktiva \(EU\) 2017/2398](#)). [Drugi prijedlog iz siječnja 2017.](#) kojim se preispituju ograničenja za još sedam tvari usvojen je u siječnju 2019. kao [Direktiva \(EU\) 2019/130](#), nakon što je zaslugom Parlamenta njime obuhvaćena granična vrijednost za izloženost ispušnim plinovima dizelskih motora na radnome mjestu. Treći [prijedlog iz travnja 2018.](#), koji obuhvaća dodatnih pet tvari koje se koriste u metalurgiji, pri galvanizaciji i recikliranju, u rudarstvu, laboratorijima i zdravstvu, usvojen je u lipnju 2019. ([Direktiva \(EU\) 2019/983](#)). [Četvrta revizija direktive](#) s novim ili revidiranim graničnim vrijednostima za tri tvari koje izazivaju rak (akrilonitril, spojevi nikla i benzen) usvojena je u ožujku 2022. ([Direktiva \(EU\) 2022/431](#)). Ta je direktiva bila jedna od prvih mjera donesenih u okviru europskog plana za borbu protiv raka. U veljači 2023. Komisija je predložila još jedno ažuriranje [Direktive 2004/37/EZ i izmjenu Direktive o kemijskim sredstvima \(98/24/EZ\)](#) kako bi se smanjile granične vrijednosti za olovo te Direktivi o kemijskim sredstvima dodala granična vrijednost za diizocijanate. Olovo i diizocijanati upotrebljavaju se u obnovi zgrada, u proizvodnji baterija i vjetroturbina, kao i u proizvodnji električnih vozila. Ažurirana direktiva donesena je u ožujku 2024. ([Direktiva \(EU\) 2024/869](#)) i pomoći će u zaštiti onih koji rade na osiguravanju zelene tranzicije.

Nakon što je izbila pandemija bolesti COVID-19, ažurirana je Direktiva o biološkim agensima (2000/54/EZ) kako bi se SARS-CoV-2 uvrstio na popis bioloških agensa. Komisija je u studenome 2022. donijela [preporuku](#) o tome da se u određenim slučajevima COVID-19 priznaje kao profesionalnu bolest.

Komisija je u rujnu 2022. predstavila [komunikaciju o budućnosti bez azbesta](#) i prijedlog izmjene direktive o azbestu na radu kako bi se dodatno smanjila izloženost radnika (donesen u studenome 2023. kao [Direktiva \(EU\) 2023/2668](#)).

S obzirom na sve veću upotrebu digitalnih tehnologija na radnom mjestu Komisija je u [Uredbu \(EU\) 2023/1230 o strojevima](#) uključila aspekte sigurnosti i zdravlja na radu. Aspekti sigurnosti i zdravlja na radu obuhvaćeni su i Aktom o umjetnoj inteligenciji i Direktivom o poboljšanju uvjeta rada preko platformi, kojima se također rješavaju zdravstveni i sigurnosni rizici algoritamskog upravljanja.

3. Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu

Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA), trostrana agencija sa sjedištem u Bilbau, promiče kulturu sprečavanja rizika s pomoću razmjene znanja i informacija. Njezina mrežna platforma za [interaktivnu procjenu rizika preko interneta \(OiRA\)](#) sadrži alate za procjenu rizika po sektorima, prilagođene MSP-ovima i dostupne na svim jezicima, te [e-alat za opasne tvari](#) kojim se trgovačkim društvima nude za njih specifični savjeti u pogledu opasnih tvari i kemijskih proizvoda te savjeti o dobrim

praksama i zaštitnim mjerama. Europski opservatorij za rizike Agencije prati i predviđa nove rizike i rizike u nastajanju. Provodi i kampanje za podizanje svijesti o „zdravim radnim mjestima“. Kampanjom za razdoblje 2023.–2025. stavlja se naglasak na učinak novih tehnologija na rad te s tim povezanim izazovima i prilikama u području sigurnosti i zdravlja na radu.

C. Akcijski programi i strategije Zajednice za zdravlje i sigurnost na radu

Između 1951. i 1997. provodili su se istraživački programi Europske zajednice za ugljen i čelik na području zaštite zdravlja i sigurnosti na radu. Europski socijalni plan, donesen 2000. godine, uveo je dublji strateški pristup na razini EU-a. Naknadni strateški okviri bili su usmjereni na prevenciju, postizanje stalnog smanjenja broja nesreća na radnome mjestu i profesionalnih bolesti u EU-u, starenje radne snage te poboljšanje i pojednostavnjenje pravila. Posebna pozornost uvijek je posvećena potrebama mikropoduzeća i malih poslovnih subjekata.

U središtu strateškog okvira [EU-a za zdravlje i sigurnost na radu](#) 2021.–2027. nalazi se predviđanje promjena u novom svijetu rada i upravljanje njima, poboljšanje prevencije nesreća i bolesti na radnome mjestu te povećanje pripravnosti za sve potencijalne buduće zdravstvene krize.

ULOGA EUROPSKOG PARLAMENTA

Europski parlament često ističe da je potrebno što bolje skrbiti o zdravlju i sigurnosti radnika. Donio je rezolucije u kojima poziva da se zakonodavstvom EU-a obuhvate svi aspekti koji izravno ili neizravno utječu na fizičko ili psihičko zdravlje radnika. On podupire napore Komisije da se poboljša pružanje informacija malim i srednjim poduzećima. Smatra da se rad mora prilagoditi sposobnostima i potrebama ljudi, a ne obratno, te da treba stvoriti radno okružje u kojemu će se voditi više računa o posebnim potrebama ranjivih radnika.

Parlament potiče Komisiju da istražuje nove rizike koji nisu obuhvaćeni aktualnim zakonodavstvom, primjerice izloženost nanočesticama, stres, profesionalnu premorenost, nasilje i uznemiravanje na radnom mjestu. Parlament je osobito doprinio tome da socijalni partneri EU-a potpišu okvirni sporazum o sprečavanju ozljeda uzrokovanih oštrim predmetima u bolničkom i zdravstvenom sektoru, koji je proveden [Direktivom Vijeća 2010/32/EU](#).

U rujnu 2018. Parlament je donio [rezoluciju o načinima reintegracije radnika koji se oporavljaju od ozljede ili bolesti na kvalitetna radna mjesta](#), i to na temelju triju stupova: prevencija i rana intervencija, povratak na posao i promjena stava o reintegraciji radnika. Parlament je u listopadu 2021. donio [rezoluciju](#) s preporukama Komisiji o zaštiti radnika od azbesta. Predložio je da se izradi sveobuhvatna europska strategija za uklanjanje sveg azbesta kako bi se ta tvar zauvijek sigurno uklonila iz građevinskih objekata te time bolje zaštitili radnici i građani. Predložio je i ažuriranje Direktive 2009/148/EZ o azbestu. U međuvremenu je donesena revidirana direktiva.

Osim izmjene predloženog zakonodavstva te praćenja i poticanja ostalih napora Komisije u području zdravlja i sigurnosti Parlament toj temi pristupa imajući na umu budućnost i pritom sagledava nove rizike. U svojoj [rezoluciji od 21. siječnja 2021. o pravu na isključivanje](#) razmotrio je sve veću upotrebu digitalnih tehnologija i rada na

daljinu te učinak na fizičko i mentalno zdravlje radnika. Parlament je 10. ožujka 2022. donio [rezoluciju o novom strateškom okviru EU-a za zdravlje i sigurnost na radu nakon 2020.](#), u kojoj iznosi niz zahtjeva, uključujući ambicioznije djelovanje u pogledu raka povezanog s radom, širu i sveobuhvatniju direktivu o mišićno-koštanim poremećajima i reumatskim bolestima te uključivanje rodne dimenzije u sve mjere zaštite zdravlja i sigurnosti na radu. U njoj se također poziva na uvrštavanje prava na isključivanje u strateški okvir te na predlaganje direktive o sprečavanju psihosocijalnih rizika. Parlament je 5. srpnja 2022. donio [rezoluciju o mentalnom zdravlju u digitalnom svijetu rada](#), u kojoj je prepoznao utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na organizaciju rada i mentalno zdravlje radnika. U toj rezoluciji Parlament poziva Komisiju da predloži zakonodavne inicijative o upravljanju psihosocijalnim rizicima i dobrobiti na radu te da predloži strategiju EU-a za mentalno zdravlje i europsku strategiju za skrb, što je Komisija u međuvremenu i učinila. U ožujku 2024. Parlament je donio [rezoluciju](#) u kojoj je dao suglasnost za Nacrt odluke Vijeća kojom se države članice pozivaju da ratificiraju Konvenciju Međunarodne organizacije rada o nasilju i uznemiravanju iz 2019. (br. 190). Parlament je Komisiji uputio i usmena pitanja o [mentalnom zdravlju na radnome mjestu](#) i [poboljšanju radnih uvjeta za vatrogasce](#).

Više informacija o toj temi dostupno je na [internetskoj stranici](#) Odbora za zapošljavanje i socijalna pitanja.

Aoife Kennedy / Monika Makay
05/2024